

ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД ДО МЕНЕДЖМЕНТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© 2015 **ВОРОБІЄНКО П. П., СТАНКЕВИЧ І. В.**

УДК 338.4:378.1

Воробієнко П. П., Станкевич І. В.**Цільовий підхід до менеджменту вищої освіти**

Метою статті є обґрунтування доцільності менеджменту вищої освіти за цільовим підходом із визначенням конкретних цілей вищої освіти на основі узагальнення існуючих наукових напрацювань. Авторами наголошено на тому, що визначати цілі вищої освіти потрібно не лише з урахуванням філософських, педагогічних, соціологічних і психологічних аспектів, але й передусім – економічних. У роботі визначено ряд узагальнених мотивів, які спонукають суспільство й особистість до активної діяльності у сфері вищої освіти. Сукупність окреслених авторами роботи мотивів разом із проведеним науковим аналізом теорії управління за цілями, теорії організації, вимог щодо цілей ДСТУ ISO 9001:2009 та існуючих поглядів науковців дозволили обґрунтувати та запропонувати власне бачення конкретних цілей вищої освіти. Отримані результати досліджень можуть бути застосовані у подальшому для конкретизації цілей вищої освіти відносно своїх складових із розробкою процедури (процесу, заходів) їх досягнення, методик і засобів вимірювання.

Ключові слова: вища освіта, потреби, мотиви, теорія управління за цілями, освітні організації, цілі вищої освіти

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 40.

Воробієнко Петро Петрович – доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, ректор, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Ковальська, 1, Одеса, 65029, Україна)

Email: vorobiyenko@onat.edu.ua

Станкевич Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, кафедра менеджменту та маркетингу, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (вул. Ковальська, 1, Одеса, 65029, Україна)

Email: arnika@ukr.net

УДК 338.4:378.1

UDC 338.4:378.1

Воробієнко П. П., Станкевич І. В. Целевой подход к менеджменту высшего образования

Целью статьи является обоснование целесообразности менеджмента высшего образования на основании целевого подхода с определением конкретных целей высшего образования на основе обобщения существующих научных разработок. Авторами сделан упор на том, что определять цели высшего образования нужно не только с учетом философских, педагогических, социологических и психологических аспектов, но и прежде всего – экономических. В работе определен ряд обобщенных мотивов, побуждающих общество и личность к активной деятельности в сфере высшего образования. Совокупность обозначенных авторами работы мотивов вместе с проведенным научным анализом теории управления по целям, теории организации, требований относительно целей ДСТУ ISO 9001:2009 и существующих взглядов ученых позволили обосновать и предложить свое видение конкретных целей высшего образования. Полученные результаты исследований могут быть применены в дальнейшем для конкретизации целей высшего образования относительно своих составляющих с разработкой процедуры (процесса, мероприятий) их достижения, методик и средств измерения.

Ключевые слова: высшее образование, потребности, мотивы, теория управления по целям, образовательные организации, цели высшего образования

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 40.

Воробієнко Петр Петрович – доктор технических наук, профессор, член-корреспондент НАН Украины, ректор, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова (ул. Ковальская, 1, Одесса, 65029, Украина)

Email: vorobiyenko@onat.edu.ua

Станкевич Ирина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, кафедра менеджмента и маркетинга, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова (ул. Ковальская, 1, Одесса, 65029, Украина)

Email: arnika@ukr.net

Vorobiyenko P. P., Stankevych I. V. The Targeted Approach to Higher Education Management

The aim of the article is substantiating the expediency of management of higher education using targeted approach with determination of specific objectives of higher education on the basis of generalization of existing scientific developments. The authors noted that the objectives of higher education should be identified taking into account not only the philosophical, pedagogical, sociological and psychological aspects, but, above all, the economic ones. The paper reveals a number of generalized motives stimulating the society and the individual to be active in the field of higher education. The aggregate of the motives revealed by the authors with the scientific analysis of the theory of management by objectives, organization theory, the requirements to the objectives of the SSU (State Standard of Ukraine) ISO 9001:2009 and the existing opinions of scientists allowed substantiating and suggesting their vision of specific objectives of higher education. The obtained results of the research can be applied in the future to specify the objectives of higher education with respect to its constituents with development of procedures (process measures) for their achievement, methods and means of measurement.

Keywords: higher education, needs, motives, theory of management by objectives, educational organizations, higher education objectives

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 40.

Vorobiyenko Petro P. – Doctor of Sciences (Engineering), Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Rector, Odessa National Academy of Telecommunications named after A. S. Popov (vul. Kovalska, 1, Odessa, 65029, Ukraine)

Email: vorobiyenko@onat.edu.ua

Stankevych Iryna V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Department of Management and Marketing, Odessa National Academy of Telecommunications named after A. S. Popov (vul. Kovalska, 1, Odessa, 65029, Ukraine)

Email: arnika@ukr.net

Постановка проблеми. Цільовий підхід останнім часом досить активно використовується в менеджменті підприємств та організацій різних сфер діяльності національної економіки і є дієвим чинником, що забезпечує їх ефективність та сталість розвитку. Але у сфері вищої освіти традиційно прийнято управління не за конкретними цілями, а за загальною місією, що виконує вища освіта у суспільстві та державі. Мається тільки декілька публікацій, які присвячені формуванню цілей вищої освіти. Місія, відповідно до загальної теорії менеджменту, є загальною ціллю, сенсом, чітко вираженою причиною існування об'єкта (у нашому випадку – системи вищої освіти). Місія є вершиною загального менеджменту об'єкта, а його фундаментом повинні відповідно бути цілі та завдання, які являють собою формулювання робіт, що можуть бути виконані певним чином і в заздалегідь визначені терміни. Цілі конкретизують шляхи досягнення місії у формі, доступній для управління процесом їх реалізації. За такої постановки проблеми, окреслення місії вищої освіти без конкретизації її цілей не забезпечує ефективне управління та не дає можливості чітко окреслити напрями діяльності, а відповідно і завдання, які повинні бути виконані різними суб'єктами вищої освіти, зокрема освітніми організаціями. А про якісний та ефективний менеджмент організації можна говорити лише у тому випадку, коли чітко виділені цілі та об'єкт управління. Усе вищезазначене підкреслює актуальність та необхідність проведення досліджень у цій площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування потреб взагалі, у вищій освіті зокрема, досліджувалася рядом науковців, від філософів (класиків – Г. Гегель, І. Кант [1] та ін., сучасників – О. Пунченко [2] та ін.), психологів (С. Адамс [3], К. Альдерфер [3], Д. Аткинсон [3], Л. Божович [4], Е. Лоурел [3], Д. МакГрегор [3], Д. МакКлелланд [3], А. Маслоу [3; 5], Л. Портер [3], З. Фрейд [3]), соціологів (Е. Дюркгейм [6], О. Онипко [7], Л. Парфьонова [8]), педагогів (Л. Долинська [9], С. Макушева [10], З. Огороднійчук [9], О. Скрипченко [9], Є. Шукліна [11]) до економістів (А. Доровських [12], І. Каленюк [13], А. Комарова [14], Т. Оболенська [15], К. Сагінов [16], О. Степанова [17]) та інші. Цілі вищої освіти висвітлено у працях таких науковців, як Б. Вульфсон [18], А. Доровських [12], Е. Дюркгейм [6], З. Курьянд [19; 20], Л. Парфьонова [8] та інші.

Роботи вищезазначених вчених дозволили дослідити та розкрити, у межах різних підходів, окремі аспекти проблеми потреб у вищій освіті та цілей вищої освіти. Аналіз наукової літератури з даної проблеми дозволяє стверджувати, що проблематика визначення, формування та вивчення як потреб, так і цілей вищої освіти зберігає свою актуальність у сучасному інформаційному суспільстві. Разом з тим, науковою спільнотою та чинним законодавством у сфері освіти, цілі вищої освіти визначені або опосередковано через сутність вищої освіти, або взагалі від потреб людини у вищій освіті до її значення для суспільства в цілому. До того ж проблематика формування та постановки цілей вищої освіти, які б забезпечили ефективність менеджменту вищої освіти, зокрема на рівні освітньої організації, не достатньо досліджена саме з економічної точки зору.

Метою статті є обґрунтування доцільності менеджменту вищої освіти за цільовим підходом із визначенням

конкретних цілей вищої освіти на основі узагальнення існуючих наукових напрацювань.

Основні результати дослідження. На самому початку наведемо ряд необхідних визначень. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (надалі – ЗУ «Про ВО»), «вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (надалі – ВНЗ) (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [21]. «Якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти», а «якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у ВНЗ, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань» [21].

За стандартом ДСТУ ISO 9000:2007, «якість об'єкта є ступенем, до якого сукупність власних характеристик об'єкта задовольняє вимоги» [22], об'єктом – продукція, послуга, процес, система. «Вимога – це сформульовані потреба чи очікування, загальнозрозумілі чи обов'язкові» [22]. Потреба є необхідністю у чому-небудь для існування та розвитку, для задоволення якої особа, організація, суспільство ставить перед собою певні цілі, заради досягнення яких здійснюються певні дії. «Загальнозрозумілі потреби є звичаєм або загальноприйнятою практикою для організації, її замовників та інших зацікавлених сторін» [22], обов'язкові потреби є сформульованими у певному документі вимогами. Загальнозрозумілими потребами у сфері вищої освіти, з огляду ЗУ «Про ВО», є суспільні потреби. Відповідно до концепції потреб, «суспільні потреби – потреби, що виникають у процесі розвитку суспільства в цілому, окремих його членів, соціально-економічних груп населення. ... Суспільні потреби поділяються на кілька груп: потреби держави, суспільства, власників приватних засобів виробництва, потреби духовних конфесій та потреби населення (особисті потреби)» [23]. Відповідно, суспільними потребами у вищій освіті є сукупні потреби суспільства та його окремих сфер: держави (суспільства), працевлаштування, освітніх організацій, індивідуальні потреби особистостей тощо, для задоволення яких визначаються певні цілі, проводиться певна активна діяльність із застосуванням певних засобів досягнення цілей.

У науковій літературі дослідження проблематики потреб та постановки цілей вищої освіти є досить популярним питанням, але передусім автори висвітлюють його крізь призму філософських, педагогічних, соціологічних та психологічних аспектів [2, 19, 20, 24 – 27]. Проте, цільовий підхід є, передусім, економічним підходом до управління, дієвим чинником ефективного та сталого розвитку організації, суспільства в цілому, як зазначають автори [28].

Дослідженням проблеми цільового підходу до управління свого часу займалися ще філософи, зокрема Аристотель вважав, що ціль – є «те, заради чого щось існує» [29]. У джерелі [31] відмічено, що сучасні учені-філософи визначають ціль як майбутній результат діяльності та шляхи

його досягнення за допомогою певних засобів, що, у свою чергу, є не що інше як елемент свідомої поведінки людей. У такому випадку ціль є певною інтегруючою функцією, що перетворює різні свідомі дії людей на певну послідовність подій (елементів, програму діяльності) та засобів їх реалізації.

На певні свідомі дії людину штовхають ті або інші мотиви, як прояви її потреб та особистості. Мотив та ціль діяльнісно пов'язані між собою з огляду того, що мотив є причиною поставлення тих чи інших цілей, який визначає, що слід зробити та як саме. Відповідно до концепції потреб [23], в основі самих мотивів лежать потреби. Потреби, що визначаються самою особистістю людини як її внутрішнє «я», і потреби, що формуються під тиском зовнішніх умов, які оточують людину. Дослідження проблематики потреб завжди цікавило людство, як психологів – З. Фрейда (потреби, що виходять «з лібідо» або «потягу до влади»), А. Маслоу (прогресивний процес задоволення потреб від фізіологічних, самозбереження, соціальних, потреб у повазі та гармонії до потреб у самоствердженні), К. Альдерфера (регресивний процес невдоволення потреб, пов'язаний із фрустрацією, а саме – крахом надій на задоволення), Д. МакГрегора (теорія X та Y), Д. МакКлелланда та Д. Ат-

кінсона (структура потреб вищого рівня), Е. Локке (теорія постановки цілей), С. Адамса (теорія справедливості), (Л. Портера та Е. Лоурела (процесуальна теорія мотивації), В. Врума (теорія очікувань), В. Скіннера (теорія закріплення («посилення»)) [3], так і економістів – Дж. М. Кейнса (потреби абсолютні, які проявляються незалежно від того, що думають, відчувають і як поводяться інші люди, та потреби відносні, які виникають тільки тоді, коли ми хочемо «бути не гірше Джонсів (сусідів)» або навіть виділитися, «стати вище за інших») [30]. Незважаючи на різноманіття підходів щодо визначення та класифікації потреб, усі дослідники погоджуються із тим, що потреби перетворюються на мотиви через певний соціальний та культурний рівень, що пов'язано із умовами, у яких людина виросла, була вихована, яка культура її оточувала тощо. Тобто мотив, через який людина прагне досягнення якої-небудь цілі, є проявом не однієї окремо узятій потреби, а сукупності потреб особистості, які пройшли певний процес соціалізації – переломлення.

Реферування джерел [19; 24 – 27; 29 – 34] щодо визначення дефініції потреб, мотивів та цілей дало нам можливість визначити наступний діяльнісний зв'язок між ними, що відповідно наведено на рис. 1.

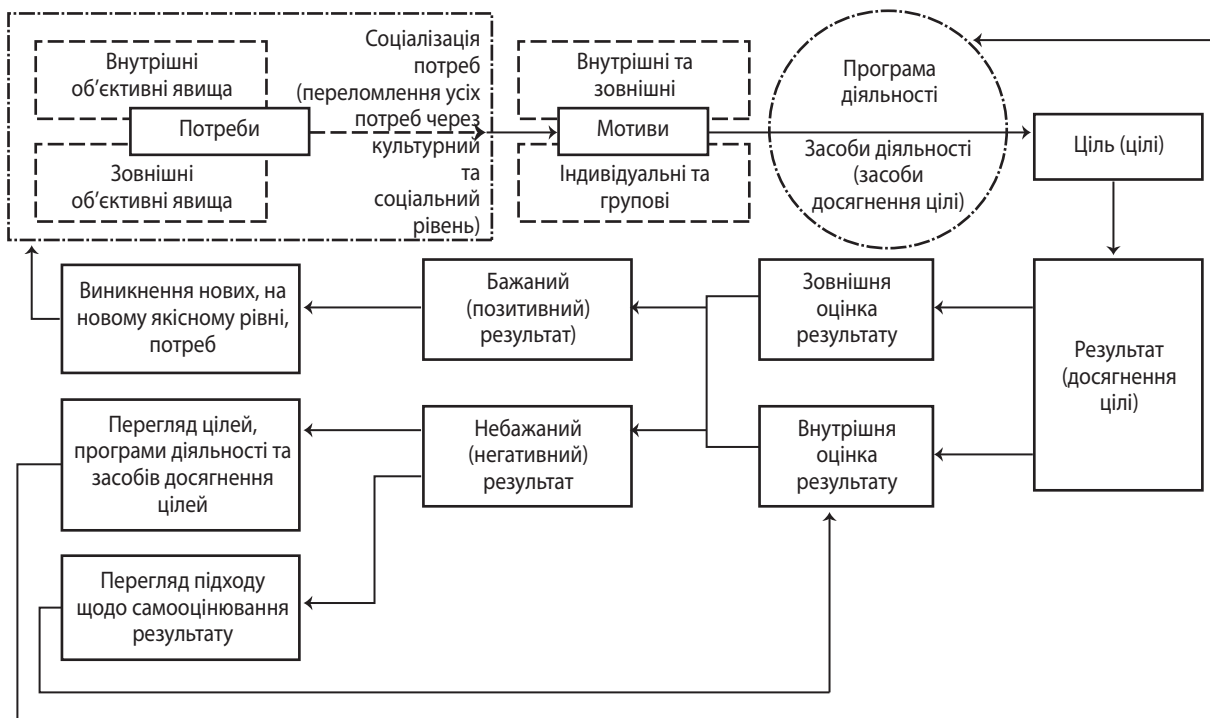

Рис. 1. Загальне уявлення діяльнісного зв'язку між потребами – мотивами – цілями

Джерело: авторська розробка

З огляду представленого нами діяльнісного зв'язку (рис. 1), потреби, які мотивують особистості, освітні організації, працедавців, суспільство (державу) в цілому та його окремі сфери до вищої освіти, втілюються у відповідних цілях. Досягнення визначених цілей спрямовує перераховані вище соціальні групи до здійснення певної активної діяльності із застосуванням певних засобів діяльності, проте результат досягнення цілей не завжди може бути бажаним

(позитивним), що відповідно позначається на задоволенні / не задоволенні існуючих потреб соціальних груп. Для цього слід провести оцінювання результату досягнення цілей. Процедура оцінювання може бути внутрішньою (самооцінювання) та зовнішньою, що залежить від суб'єкта, який здійснює оцінювання. У ролі таких суб'єктів можуть виступати окремі індивіди, освітні організації, держава (в особі Міністерства освіти і науки України чи Національного

агентства із забезпечення якості вищої освіти), суспільство (в особі незалежних громадських організацій, рейтингових агентств, преси тощо) чи працедавці.

Небажані (негативні) результати оцінювання досягнення цілей вищої освіти можуть бути пов'язані, по-перше із тим, що цілі, до яких прагнули, були не вірно сформульованими та визначеними, неконкретними / некоректними та розмитими, або не вірно було обрано засоби досягнення цілей, а по-друге, із завищеною внутрішньою самооцінкою, що відповідно потребує перегляду як цілей та засобів їх досягнення, так і підходів до самооцінювання результатів досягнення цілей.

Бажані (позитивні) результати призводять до появи нових потреб у вищій освіті та формування їх на новому

якісному рівні, що відповідно забезпечує прогрес та розвиток суспільства в цілому.

Усі потреби вищої освіти, до задоволення яких прагнуть окреслені нами соціальні групи, втілюються відповідно у суспільних та особистих потребах, узагальнення яких наведено нами в табл.1.

Відповідно до поглядів науковців на потреби в освіті, наведені в табл. 1, можна констатувати, що особисті потреби у вищій освіті забезпечують у першу чергу реалізацію (за А. Маслоу) потреб людини у самоствердженні – реалізації здібностей, саморозвитку та самоактуалізації [5]. Як зазначав А. Маслоу, на п'ятому рівні потреб у самоствердженні, «людина повинна займатися тим, до чого у неї є схильності і здібності» [5]. Особисті потреби, у свою чергу, формують

Таблиця 1

Наукові погляди на особисті та суспільні потреби в освіті, вищій освіті зокрема

Потреби у вищій освіті	Автор, джерело	Трактування потреби в освіті
Особисті потреби	А. Комарова [14], Т. Оболенська [15], К. Сагінов [16]	Потребою у вищій освіті є отримання рівня знань, навичок, умінь, які використовуються з метою задоволення багатоліких потреб людини, суспільства і держави
	С. Макушева [10]	«Потреба в освіті є необхідною умовою нормального функціонування та розвитку сучасної людини; виступає і як засіб розвитку особистості, і як засіб задоволення інших потреб; сприяє підвищенню культурного рівня людини і дає можливість реалізувати її сутнісні сили»
	Освіта та професійна підготовка в інфраструктурі ринку праці [35]	«Потреба у вищій освіті виявляється не у забезпеченні потреб держави у спеціалістах різних професій і рівнів кваліфікації, а задоволенні освітніх потреб особистості заради її розвитку та самореалізації, а також для забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці»
	Л. Парфьонова [8]	«Потреба у вищій освіті є засобом соціального залучення та приєднання до студентства, через що майже кожен мріє використати цю можливість, щоб не бути ізольованим від сучасного суспільства і його вимог щодо повноцінної особистості»
Суспільні потреби	А. Доровських [12]	«Потреби суспільства щодо розвитку вищої освіти обумовлені зовнішніми і внутрішніми факторами. Зовнішні фактори пов'язані з необхідністю відповідати загальним тенденціям цивілізаційного розвитку, а також вимогам світового ринку праці та освітнього простору. Внутрішні чинники зумовлені особливостями розвитку конкретного суспільства. Вони формують соціальну потребу в підготовці фахівців певних професій і вихованні людини як окремої особистості»
	Е. Дюркгейм [6]	«Потреби в освіті полягають не лише у розвитку особистості, а й у соціальному прогресі в цілому»
	О. Оніпко [7]	«Суспільні потреби в освіті характеризуються передачею від покоління до покоління базових знань, необхідних для функціонування соціальної системи, а також для її розвитку. Потреби в освіті окремих сфер суспільства пов'язані з необхідністю їх відтворення шляхом передачі та прирощення знань певної спрямованості»
	Л. Парфьонова [8]	«Потреби суспільства в освіті пов'язані із тим, що освіта стає однією з вирішальних умов соціальної мобільності сучасного розвиненого суспільства. Воно зацікавлене в тому, щоб його члени виховувалися ініціативними та пристосованими і, задовольняючи свої потреби в самовизначенні, шукали власне місце в соціальному просторі»
	О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. [9]	«Потреби суспільства у певних моральних нормах та моральних цінностях, що забезпечується моральною та естетичною вихованістю особистості»

Джерело: складено авторами відповідно до даних [6 – 10; 12; 14 – 16; 35].

суспільні потреби у вищій освіті і навпаки, що конкретизується системою освіти та ринком праці. Узгодження суспільних та особистих потреб та прагнення їх задоволення мотивує відповідні соціальні групи до активної діяльності, проявом якої є формування (визначення) певних цілей, обрання засобів досягнення цілей, спрямованих на отримання бажаного результату у вищій освіті.

У ході реферування наукових джерел [6 – 10; 12; 14 – 16; 35], нами виділено такі суспільні та особисті потреби у вищій освіті, а саме:

- 1) Суспільні потреби у вищій освіті:
 - потреби у передачі базових знань від покоління до покоління;
 - потреби у передачі та прирощенні знань певної спрямованості;
 - потреби у відповідності загальним тенденціям цивілізаційного розвитку, світового ринку праці та світового освітнього простору;
 - потреби у підготовці фахівців певної професії;
 - потреби у вихованні людини як окремої ініціативної та соціально-мобільної особистості;
 - потреби у моральних нормах та моральних цінностях.
- 2) Особисті потреби у вищій освіті:
 - потреби в отриманні професійних знань, навичок, умінь відповідних індивідуальним покликанням, інтересам і здібностям, а також вимогам ринку праці;
 - потреби у визнанні особливої цінності знань для особистісного та професійного саморозвитку;
 - потреби у культурному, духовному та естетичному розвитку;
 - потреби у самореалізації та самостверженні особистості упродовж усього життя;
 - потреба у соціалізації повноцінної особистості сучасного суспільства.

З огляду зазначеного нами раніше, дані потреби переломлюються у процесі соціалізації на узагальнені мотиви, які спонукають суспільство до активної діяльності у сфері вищої освіти, а саме:

- 1) Тотальність (всеохопленість) вищої освіти;
- 2) Неперервність вищої освіти;
- 3) Формування нових, на новому якісному рівні компетентностей;
- 4) Професіоналізація тощо.

Відповідно до окреслених нами узагальнених мотивів, можна визначити цілі, до яких слід прямувати аби особисті та суспільні потреби були задоволені. При цьому, за ДСТУ ISO 9001:2009, ціль повинна бути конкретною та вимірною [36] та «вважається досягнутою, якщо в підсумку зроблених дій отримано відповідний цієї цілі результат», який може бути, як зазначено нами в роботі [37], «проконтрольовано та оцінено».

Останнім часом теорія управління за цілями (розробник – Едвін Локк (Edwin A. Locke, 1968) – теорії постановки цілей, відомої у сучасному менеджменті, як теорія управління за цілями (MBO – management by objectives)) активно застосовується в менеджменті різних підприємств та організацій. Підхід до управління за цілями, порівняно з іншими, наприклад, менеджмент-аудитом, має

ряд переваг, що наведено в роботі [3] та є одним із найбільш застосовуваних при плануванні, контролі, оцінці та функціонуванні саме соціально-економічних систем, до яких відноситься і система вищої освіти. З огляду зазначеного, нами було досліджено вимоги, яким повинні відповідати цілі вищої освіти при їх постановці за Е. Локком [34], а саме:

- 1) Ціль повинна бути складною, але реальною. Е. Локк вивів зв'язок між складністю цілі та її виконанням. Чим складніші цілі, які ставить перед собою людина, тим кращих результатів вона може досягти, але ціль повинна бути реальною, аби людина її не уникала;
- 2) Ціль повинна бути конкретною та чіткою, що відбиватиме її кількісну ясність та визначеність. Експериментально Е. Локком було встановлено, що людина швидше досягає цілі, яка має кількісний вираз, або певну іншу конкретизацію, ніж цілі, що мають широкий сенс та розмиті межі;
- 3) Ціль повинна мати особистісний аспект. Людина повинна розуміти, яку потенційну вигоду особисто вона отримає від її досягнення, що навіть має більше сенсу за складність та конкретність цілі;
- 4) Ціль повинна мати зворотній зв'язок. Людина краще виконує поставлені завдання, коли розуміє, що вона може отримати інформацію та роз'яснення, з приводу того, чи правильно вона діє. Забезпечити зворотній зв'язок можна шляхом постійного моніторингу чи контролю;
- 5) Лояльність цілі. Людина повинна мати можливість сама брати участь у постановці цілей, їй повинно подобатися те, що вона робить, за таких обставин, навіть складна ціль може бути досягнута легко.

Проблема постановки цілей вищої освіти передусім має важливе значення саме для визначення результативності діяльності освітніх організацій, як складових системи вищої освіти, тому потрібно враховувати і вимоги, які висуваються до цілей, теорією організацій. Відповідно до джерела [38], такими вимогами є:

- 1) Конкретність і вимірність, що дозволяє висловити цілі не тільки в якісних, а й у кількісних показниках;
- 2) Реальність для даних умов, забезпеченість відповідними ресурсами організації, що оцінюється в процесі складання планових бюджетів та розподілу ресурсів;
- 3) Гнучкість, здатність до трансформації відповідно до стрімко мінливих умов діяльності;
- 4) Визнаність персоналом в якості особистих цілей. Оскільки цілі зазвичай досягаються в результаті спільної діяльності людей, вони повинні бути відомими та зрозумілими;
- 5) Перевіряння – обумовлено необхідністю оцінювати ступінь досягнення цілей та здійснювати стимулювання людей;
- 6) Сумісність працівників один з одним у часі та просторі, взаємна підтримка.

Отже, і теорія управління за цілями, і теорія організацій та сучасні погляди міжнародної спільноти, втілені у комплексі стандартів ISO серії 9000, висувають одні і ті

самі вимоги, які слід урахувати при формуванні цілей вищої освіти, зокрема: конкретність та вимірність; реальність; особистісна зацікавленість; контрольованість та лояльність цілі.

Дослідження чинного законодавства та існуючих сьогодні поглядів різних авторів щодо визначення цілей вищої освіти дозволило нам констатувати, що цілями вищої освіти є узагальнене поняття, яке втілює у собі загальну місію вищої освіти, результати, які отримує суспільство (особа) від вищої освіти, потреби у вищій освіті та шляхи їх задоволення (табл. 2).

Усе вище перераховане свідчить про те, що жодна із існуючих думок стосовно цілей вищої освіти, у тих формуваннях, які наводяться у наукових джерелах, не є ані конкретною, ані вимірною. Визначення цілей вищої освіти підмінюється поняттями місії та потреб у вищій освіті і шляхами їх досягнення, що жодним чином не дозволить системі вищої освіти, освітнім організаціям зокрема, перевірити, проконтролювати та оцінити результати задоволення цих самих потреб. А як відмічають автори роботи [9], навіть рівень моральної вихованості особистості може мати не лише якісну, а й кількісну оцінку.

Таблиця 2

Визначення цілей освіти, вищої освіти у різних джерелах

Автор, джерело	Визначення цілей
Б. Вульфсон [18]	Вища освіта повинна максимально ефективно і самим безкорисливим чином сприяти розвитку, розквіту та добробуту особистості як найвищій цінності суспільства
А. Доровських [12]	Ціллю вищої освіти є економічний та соціальний прогрес суспільства, який повинен забезпечити адекватну світовому рівню загальну та професійну культуру суспільства, формування у тих, хто навчається, відповідного сучасному рівню знань, інтеграцію особистості в національну та світову культуру, формування людини і громадянина, націленого на вдосконалення суспільства, відтворення та розвиток кадрового потенціалу
Е. Дюркгейм [6]	Головна ціль вищої освіти – з'єднати індивідів з колективом і примусити їх цілком свідомо сприймати суспільство об'єктом своєї поваги
Закон України «Про освіту» [39]	«Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення національної економіки кваліфікованими фахівцями»
3. Курлянд [19, 20]	«Вища освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, формування інтелектуального потенціалу нації на всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Головна мета освіти може бути конкретизована у трьох напрямках: ▪ створення умов для оволодіння людиною знаннями і навичками у сфері професійної діяльності, отримання кваліфікації чи перекваліфікація, що забезпечує участь особистості в суспільно корисній праці відповідно до її інтересів і здібностей; ▪ виховання соціально активної особистості, яка у своєму житті керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, справедливість) та культурно-національними (працелюбність, волелюбність, толерантність тощо) цінностями і здатна до перетворення виробництва, виробничих, економічних, суспільних відносин, до участі в управлінні, несе відповідальність за результати своєї діяльності тощо; ▪ задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідав би вимогам науково-технічного, соціального прогресу, які б були професійно мобільними, мали різнобічні професійні і загальноосвітні знання, уміння та навички»
Ю. Лебеденко [27]	«Головна мета вищої освіти полягає у формуванні всебічно розвиненої та обдарованої особистості, яка буде застосовувати здобуті знання не лише в своїй подальшій професійній діяльності, а й постійно оновлювати та поповнювати їх, і бути всебічно обізнаною людиною»
Л. Парфьонова [8]	«Ціллю вищої освіти є залучення молоді в середовище, атмосфера якого наповнена духом суперництва у придбанні професійних знань, престижної і прибуткової роботи, високого соціального статусу. Тут культивуються певні цінності: знання, освіченість, інтелектуальні здібності, вихованість, залучення до культурного життя міста або регіону, престижність професійної діяльності»
Цілі, завдання, функції та принципи навчання [40]	«Основна ціль освіти – підтримання громадського прогресу»

Джерело: складено авторами відповідно даних [6; 8; 12; 18 – 20; 27; 39; 40]

У чинному законодавстві України, зокрема Законі України «Про освіту», наведено узагальнене визначення цілі освіти, від розвитку особи до забезпечення економіки країни кваліфікованими працівниками [39], в ЗУ «Про ВО» цілі вищої освіти впливає із визначень понять «вищої освіти» та «вищого навчального закладу» як формування сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих особами у ВНЗ (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [21].

Заслугове на увагу перелік завдань ВНЗ, визначений ЗУ «Про ВО»: навчальний заклад повинен: «...4) забезпечити формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; ... 6) створити необхідні умови для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів; зберегти та примножити моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства ...» [21].

Спираючись на вищенаведені визначення потреб, узагальнених мотивів та цілей вищої освіти, сутності вищої освіти та завдань ВНЗ, наведених у чинному законодавстві України, авторами запропоновано такі чотири цілі:

- 1) Гармонізація особистості з робочим місцем (узгодженість індивідуальних схильностей та здібностей особистості із умовами виробництва) – вимірюється у відсотках;
- 2) Працевлаштування – вимірюється у відсотках;
- 3) Забезпечення розвитку людини протягом життя – низький, середній та високий рівень;
- 4) Естетична вихованість особи – низький, середній та високий рівень.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямку. Запропоновані в роботі цілі вищої освіти відповідають загальним вимогам до їх формування, оскільки мають кількісний вимір та відповідають як індивідуальним потребам особистості, так і потребам держави та суспільства в цілому. Зазначені цілі, з одного боку, дозволять визначити шляхи найповнішого задоволення як особистих, так і суспільних потреб, з іншого – є основою ефективного менеджменту вищої освіти, освітніх організацій, зокрема.

Кожна із даних цілей повинна бути конкретизована відносно своїх складових з розробкою процедури (процесу, заходів) їх досягнення, методик та засобів вимірювання на рівні кожного суб'єкта системи вищої освіти, передусім освітніх організацій, що є метою подальшого дослідження авторів у даному напрямку. Наприклад, працевлаштування передбачає організацію процедури наскрізної підготовки: загальноосвітній навчальний заклад – ВНЗ – працедавець. Це, у свою чергу, потребує організації наскрізного процесу на рівні освітньої організації: «дослідження умов та потреб виробництва – профорієнтація – теоретичне навчання – практична підготовка – наука (прогнозування розвитку

техніки та технологій) – працевлаштування – дослідження умов та потреб виробництва», з розробленням дорожньої карти досягнення цілей, побудови дерева цілей та засобів вимірювання їх результативності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антология мировой философии : в 4-х т. Т. 3. – М. : Мысль, 1971. – 761 с. – (Серия «Философское наследие»).
2. Пунченко О. П. Образование в системе философских ценностей : монография / О. П. Пунченко, Н. О. Пунченко. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. – 506 с.
3. Лигинчук Г. Г. Основы менеджмента : учеб.-метод. комплекс. Ч. 2 / Г. Г. Лигинчук [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.e-college.ru/xbooks/xbook057/book/index/index.html?go=part-007*page.htm
4. Божович Л. І. Етапи формування особистості в онтогенезі / Л. І. Божович. – М. : Воронеж, 1995. – 195 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; [пер. с англ. Татлыбаевой А. М.]. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
6. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм ; [пер. с фр., сост., послесл. и примеч. А. Б. Гофмана]. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
7. Онишко А. А. Потребности личности в высшем образовании и особенности их реализации : автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 «Социология культуры» / А. А. Онишко. – Екатеринбург, 2013. – 19 с.
8. Парфьонова Л. Г. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві / Л. Г. Парфьонова // Ефективність управління персоналом на підприємстві. – 2012. – С. 91 – 96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/er123_63/e123par.pdf
9. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / [О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.]. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
10. Макушева С. Л. Формирование потребности в образовании и ее реализация в учебном заведении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Л. Макушева. – Екатеринбург, 1999 – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/obw-pedagogika/formirovanie-potrebosti-v-obrazovanii-ii-ee-realizacija-v-uchebnom-zavedenii.html>
11. Шуклина Е. А. Потребности в образовании студентов негосударственных вузов: социологический анализ / Е. А. Шуклина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ieducation.ru/6_2005/34.html
12. Доровских А. П. Экономический прогресс: потребности общества и личности в услугах высшего образования / А. П. Доровских // Научный вестник ДГМА. – 2011. – № 2 (8Е). – С. 252 – 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/2_8e_2011/article/11DAPSHE.pdf
13. Каленюк И. С. Развитие высшего образования и экономика знаний : монография / И. С. Каленюк, О. В. Куклин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2014. – 383 с.
14. Комарова О. А. Освіта – продуктивна галузь економіки й одна з основ розвитку науки / О. А. Комарова // Проблеми науки. – 2004. – № 5. – С. 2 – 7.
15. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська. – К. : КНЕУ, 2001. – 208 с.
16. Сагинов К. А. Маркетинг образовательных услуг региона / К. А. Сагинов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2003. – № 5 (37). – С. 125 – 130.

17. Степанова Е. А. Потребности информационной экономики и возможности высшего образования / Е. А. Степанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ea.dgtu.donetsk.ua:8080/jsrui/bitstream/123456789/10871/1/Потребности%20информационной%20экономики%20и%20возможности%20высшего%20образования.pdf>
18. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика. История и современные проблемы / Б. Л. Вульфсон. – М. : УРАО, 2003. – 232 с.
19. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / За ред. проф. Курлянд З. Н. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pidruchniki.com/1281041955047/pedagogika/meta_zavdannya_printsipy_profesiyanoi_osviti#15
20. Педагогіка вищої школи / За ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
21. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
22. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT) : ДСТУ ISO 9000:2007 : На заміну ДСТУ ISO 9000:2001; чинний від 01.01.2008 р. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 34 с.
23. Концепция основных потребностей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://studme.org/19690402/sotsiologiya/kontseptsiya_osnovnyh_potrebnoyey
24. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : монографія / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
25. Цели обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.libpsy.ru/?Article=72>
26. Культура и образование [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://studopedia.net/7_24395_tseley-obrazovaniya.html
27. Лебеденко Ю. М. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти / Ю. М. Лебеденко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06lum-svo.pdf>
28. Эффективность управления предприятием в галузі зв'язку : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [В. М. Орлов, І. В. Яцкевич, С. С. Новицька, Н. Ю. Потапова-Сінко]. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2013. – 292 с.
29. Большая советская энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1969 – 1978 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/148548/%D0%A6%D0%B5%D0%BB%D1%8C>
30. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1978. – 494 с.
31. Малафіїк І. В. Дидактика : підручник / І. В. Малафіїк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://textbooks.net.ua/content/view/6135/90/>
32. Словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://psihotesti.ru/gloss/tag/tseli_obucheniya/
33. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
34. Locke E. A. Toward a Theory of Task Motivation and Incentives / Edwin A. Locke // *Organizational Behavior and Human Performance*. – 1968. – Vol. 3, iss. 2. – P. 157 – 189.
35. Образование и профессиональная подготовка в инфраструктуре рынка труда // Библиотека экономической переводной литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://econbooks.ru/books/part/17253>
36. Системи управління якістю. Вимоги: (ISO 9001: 2008, IDT) : ДСТУ ISO 9001: 2009 : На заміну ДСТУ ISO 9001:2001; чинний від 01.09.2009 р. – К. : Держспоживстандарт України, 2009. – 33 с.
37. Станкевич І. В. Вимоги міжнародних стандартів до документації у системі управління якістю освітньої організації / І. В. Станкевич, Є. Г. Борисевич // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб наук. праць. Серія «Економіка та менеджмент»*. – 2015. – Вип. 8. – С. 65 – 71.
38. Алиев В. Г. Теория организаций : учебник / В. Г. Алиев. – М. : Экономика, 2003. – 431 с.
39. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII // *Відомості Верховної Ради УРСР*. – 1991. – № 34. – ст. 451 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
40. Цели, задачи, функции и принципы обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psyera.ru/5000/celi-zadachi-funkcii-i-principy-obucheniya>

REFERENCES

- Antologija mirovoy filosofii [Anthology of world philosophy]. Moscow: Mysl, 1971.
- Aliev, V. G. Teoriia organizatsiy [The theory of organizations]. Moscow: Ekonomika, 2003.
- Bozhovych, L. I. Etapy formuvannya osobystosti v ontogenezi [Stages of formation of personality in ontogenesis]. Moscow: Voronezh, 1995.
- "Bolshaia sovetskaia entsiklopediia" [Great Soviet Encyclopedia]. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/148548/%D0%A6%D0%B5%D0%BB%D1%8C>
- Diurkgeym, E. Sotsiologija. Ee predmet, metod, prednaznachenie [Sociology. Its subject matter, method, purpose]. Moscow: Kanon, 1995.
- Dorovskikh, A. P. "Ekonomicheskiy progress: potrebnosti obshchestva i lichnosti v uslugakh vysshego obrazovaniia" [Economic progress: the needs of society and the individual in the service of higher education]. http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science-vesnik/2_8e_2011/article/11DAPSHE.pdf
- Kalenyuk, I. S., and Kuklin, O. V. Razvitiye vysshego obrazovaniya i ekonomika znaniy [The development of higher education and the knowledge economy]. Moscow: Novoe znanye, 2014.
- Komarova, O. A. "Osvita - produktyvna haluz ekonomiky i odna z osnov rozvytku nauky" [Education - productive sector of the economy and one of the foundations of science]. *Problemy nauky*, no. 5 (2004): 2-7.
- "Kontseptsii osnovnykh potrebnostey" [The concept of basic needs]. http://studme.org/19690402/sotsiologiya/kontseptsiya_osnovnyh_potrebnoyey
- Kolominskyi, N. L. Psykholohiia menezhmentu v osviti (sotsialno-psykholohichni aspekt) [Psychology of Management in education (social and psychological aspect)]. Kyiv: MAUP, 2000.
- "Kultura i obrazovanie" [Culture and education]. http://studopedia.net/7_24395_tseley-obrazovaniya.html
- Keyns, Dzh. M. Obshchaia teoriia zaniatosti, protsenta i deneg [The General Theory of Employment, Interest and Money]. M. : Progress, 1978.
- Khrykov, Ie. M. Upravlinnia navchalnym zakladom [Manage institution]. Kyiv: Znannia, 2006.
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
- [Legal Act of Ukraine] (2008).

- Lebedenko, Yu. M. "Kompetentnisnyi pidkhid v systemi vyshchoi osvity" [Competence approach in higher education]. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.pdf>
- Liginchuk, G. G. "Osnovy menedzhmenta" [Fundamentals of Management]. http://www.e-college.ru/xbooks/xbook057/book/index/index.html?go=part-007*page.htm
- Locke, E. A. "Toward a Theory of Task Motivation and Incentives" *Organizational Behavior and Human Performance* vol. 3, no. 2 (1968): 157-189.
- [Legal Act of Ukraine] (2009).
- [Legal Act of Ukraine] (1991). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
- Makusheva, S. L. "Formirovanie potrebnosti v obrazovanii i ee realizatsiia v uchebnom zavedenii" [Formation of the need for education and its implementation in schools]. <http://www.dslib.net/obw-pedagogika/formirovanie-potrebnosti-v-obrazovanii-i-ee-realizaciya-v-uchebnom-zavedenii.html>
- Maslou, A. *Motivatsiia i lichnost* [Motivation and Personality]. St. Petersburg: Evraziia, 1999.
- Malafiiik, I. V. "Dydaktyka" [Didactic]. <http://textbooks.net.ua/content/view/6135/90/>.
- Orlov, V. M. et al. *Efektivnist upravlinnia pidpriemstvom v haluzi zv'iazku* [The effectiveness of business management in communications]. Odesa: ONAZ im. O. S. Popova, 2013.
- Obolenska, T. Ye. *Marketynh osvity: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid* [Marketing of educational services: domestic and foreign experience]. Kyiv: KNEU, 2001.
- Onipko, A. A. "Potrebnosti lichnosti v vysshem obrazovanii i osobennosti ikh realizatsii" [The needs of the individual in higher education and particularly their implementation]. *avtoref. dis. ... kand. sotsiol. nauk* : 22.00.06, 2013.
- "Obrazovanie i professionalnaia podgotovka v infrastrukture rynku truda" [Education and training in the infrastructure of the labor market]. *Biblioteka ekonomicheskoy perevodnoy literatury*. <http://econbooks.ru/books/part/17253>.
- Parfyonova, L. H. "Mistse ta rol systemy vyshchoi osvity u suchasnomu suspilstvi" [The place and role of higher education in modern society]. http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/er123_63/e123par.pdf
- Punchenko, O. P., and Punchenko, N. O. *Obrazovaniye v sisteme filosofskikh tsennostey* [Education in the philosophical values]. Odesa: ONAZ im. O. S. Popova, 2010.
- Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher Education Pedagogy]. Kyiv: Znannia, 2005.
- Skrypchenko, O. V. et al. *Vikova ta pedahohichna psykholohiia* [Developmental and Educational Psychology]. Kyiv: Prosvita, 2001.
- "Slovar" [Dictionary]. http://psihotesti.ru/gloss/tag/tseli_obucheniya/.
- Shuklina, E. A. "Potrebnosti v obrazovanii studentov negosudarstvennykh vuzov: sotsiologicheskii analiz" [The educational needs of students of private universities: the sociological analysis]. <http://www.ieducation.ru/62005/34.html>
- Saginov, K. A. "Marketing obrazovatelnykh uslug regiona" [Marketing of educational services in the region]. *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 5 (37) (2003): 125-130.
- Stankevych, I. V., and Borysevych, Ye. H. "Vymohy mizhnarodnykh standartiv do dokumentatsii u systemi upravlinnia yakistiu osvitnoyi orhanizatsii" [The requirements of international standards for the documentation of quality management system of educational organization]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu : zb nauk. prats. Seriia «Ekonomika ta menedzhment»*, no. 8 (2015): 65-71.
- Stepanova, E. A. "Potrebnosti informatsionnoy ekonomiki i vozmozhnosti vysshogo obrazovania" [The needs of the information economy and the possibility of higher education]. <http://ea.dgtu.donetsk.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/10871/1/Potrebnosti%20информационной%20экономики%20и%20возможности%20высшего%20образования.pdf>
- "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" [Theory and Methods of Professional Education]. http://pidruchniki.com/1281041955047/pedagogika/meta_zavdannya_printsipy_profesynoyi_osviti#15
- "Tseli obuchenii" [Learning objectives]. <http://www.libpsyx.ru/?Article=72>
- "Tseli, zadachi, funktsii i printsipy obuchenii" [The goals, objectives, functions and principles of teaching]. <http://psyera.ru/5000/celi-zadachi-funkcii-i-principy-obucheniya>.
- Vulfson, B. L. *Sravnitelnaia pedagogika. Istoriia i sovremennye problemy* [Comparative education. History and contemporary issues]. Moscow: URAO, 2003.